

A ΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΙΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΜΜ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ
1980 - 1982

E.P.D. ΔΛΣ Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΠΙΧΡΥΣΤΙΚΟ ΠΑΝΩΝ ΦΙΛΟΦΟΙΛΟΦΙΛΟΥ Θ. ΠΕΤΣΙΟΥ

«ΗΘΙΚΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ»
ΣΤΙΧΟΤΡΓΗΜΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

Μεταξύ τῶν ἔντυπων ἐκδόσεων λογοτεχνιῶν ἔργων, τὰ ὅποια ἀνήκουν εἰς τὴν περίοδον τῆς νεωτέρας ἡλληνικῆς λογοτεχνίας, τῆς δρι-
ζομένης ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως, περιλαμβάνεται καὶ ἀνώνυμος ποιητικὴ συλλογή, ἐκδεδομένη «ἐν Λει-
ψίᾳ, 1821» υπὸ τὸν τίτλον «Ἡθικὴ Φαντασία, ἢτοι Στιχουργία προτρε-
πτικὴ πρὸς ἡλληνικὴν φιλομάθειαν», ἵτις ὑπὸ Φιλογενοῦς τινος συντε-
θεῖσα φιλοφρόνως προσφανεῖται τῷ φιλοσόφῳ καὶ ἐνδόξῳ φιλέλληνι
κῷ Λουκίῳ Κούνιῳ. Τρόπουν γοτ Κρούγων»¹.

Πρόκειται περὶ τεύχους ἐξ 24 σελίδων. Εἰς τὴν δευτέραν τούτων καταχωρίζονται δύο ἀρχαιόγλωσσα τετράστιχα ἐπιγράμματα. Τὸ πρῶτον προσφωνεῖται «Ἐις τὸν ἐν Λειψίᾳ σοφώτατον ἄνδρα καὶ φιλέλληνα κύριον κύριον Γουλιέλμον Τρόπουν Κρούγων» καὶ τὸ δεύτερον ἐπιγράφεται «Ἡ Ἐλλὰς πρὸς τὴν φιλόμουσον Γερμανίαν». Ἐπεται εἰς ταῦτα τὸ νεοελληνικὸν στιχουργῆμα, διηρημένον εἰς δέκα ἀνεπιγράφους ἐνότη-
τας, μὲ τὴν δήλωσιν δὲ ἀναφέρεται «εἰς τὸ Οὐκ ἐπ' ἀρτῷ μόνῳ ζήσειαι ἀνθρωπος»² καὶ μὲ τὴν ἔνδειξιν (ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδῃ) διτ «συνετέθη ἐπὶ ἔτους ,αωιθ»». Ἡ μνεία (εἰς τοὺς στίχους 41-42 τῆς Ε' ἐνότητος) τῆς ἀναστολῆς λειτουργίας τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου τῆς Σμύρνης ἐπιτρέπει ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν συντάξεως τοῦ κειμένου μετὰ τὸ θέρος τοῦ 1819. Τὸ δλον ἔργον ἀπαρτίζεται ἐκ 514 τροχαίων 15συλ-
λάβων στίχων μεθ' ὁμοιοκαταληξίας.

Ἡ πρόθεσις τοῦ ἀνωνύμου στιχουργοῦ διατυποῦται εἰδικώτερον εἰς τοὺς στίχους 5-10 τῆς τελευταίας ἐνότητος:

Οὐκ ἐπ' ἀρτῷ μόνῳ ζήσει βροτὸς ἀνθρωπος ἐν γῇ,
ἐξ αὐτοῦ θείων Ρητόρων λόγοι καὶ ἐννοιῶν περγή.
Κι δύω ἔκτασιν ἐκ τούτου ἐξειργάσθη ἡθικὴν
δι' ὁμοιοκαταληξτῶν στίχων ἀτεχνον πλοκήν.

1. 'Ι8. Δ. Γκίνη - Β. Μέξα, 'Ελληνικὴ Βιβλιογραφία: 1800-1863, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1939, σ. 209 (ἀρ. *1315).

2. Λουκ. 4,3.

*'Η κατάστασις τοῦ Γένους, ἢ πληθυντικῶν δειπνῶν
κινοῦν κάλαμον καὶ γλώσσαν ζηλωτῶν δμογενῶν¹.*

Ο στιχουργὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν διψυᾶ ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου, θεωρεῖ δὲς ἀπαράδεκτον τὴν ἔξαρσιν τῆς προβολῆς τῶν ὄντων ἀγαθῶν, ἐφ' ὃσον παρατηρεῖται παράλληλος πτῶσις τῶν ἡθικῶν ἀξιῶν, ὑποστηρίζει τὴν ἐπιστροφὴν πρὸς τὰς ἐλληνικὰς καὶ χριστιανικὰς παραδόσεις, ὑπογραμμίζει τὴν παρὰ τῶν δμογενῶν βοήθειαν πρὸς τὴν πατρίδα, ώστε αὕτη νὰ ἐπανεύρῃ τὴν παλαιάν της εὔχλειαν, ἔξαλρει τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς πνευματικῆς καλλιεργείας ἀγαθὰ καὶ ὑποδεικνύει τὴν ἀνάγκην διαδόσεως τῆς παιδείας, ώστε ἡ μόρφωσις νὰ καταστῇ κτῆμα κοινόν.

Η ἐπιχειρηματολογία, ἡ ἀναπτυσσομένη συνήθως διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν θέσεων, καὶ ἡ τεχνικὴ τοῦ στίχου ὑποδηλοῦν γνῶσιν ἡ μέμησιν τῆς τεχνοτροπίας προεπαναστατικῶν ποιητῶν, ως οἱ Μ. Περδικάρης, Ἀλ. Κάλφαγλου, ἄλλοι ἡθικολόγοι τῆς ἐποχῆς. Ὑπὸ γλωσσικὴν ἐποψιν, τὸ κείμενον ἀποκλίνον πρὸς τὸν καθαρεύοντα λόγον εἶναι ἀπειλλαγμένον ξενισμῶν.

Ο στιχουργὸς πάντως γνωρίζει τὰ ἔργα τοῦ Ἀδ. Κοραῆ, τὸν δοπίον καὶ θάυμάζει (στίχοι 25-40 τῆς πέμπτης ἐνότητος):

Κοραῆς Ἐλλήνων φῶτα τραπῶς ἀναζωπυρεῖ,
συγγραμμάτων του μαγεία πανταχοῦ καρποφορεῖ.
Ἐλλκωσθ πολλοὺς Ποιμένας, ἐχθροὺς πρώην τῶν Μουσῶν
Γένους ζηλωτὰς ἐνδείξας καὶ μαθήσεων πασῶν.
Νοῦν, καρδίαν διεγείρει Κοραῆς τῶν Ἀχαιῶν
μὲ συγγράμματά του πλήρη ψυχοτρόφων ἐννοιῶν,
δοτις τὰς βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης ἐρευνῶν
εῖρε θησαυροὺς Ἐλλάδος πάντ' ἀγνώστους ἀφ' ήμων.
Τόμους τῶν Προλεγομένων καὶ ἔγῳ εἰδον ἐκπλαγεὶς
βλέπων πλοῦτον εὐμαθείας, μαργαρίτας φωταυγεῖς.
Μὲ γραφὰς Αὐτοσχεδίους ἔλκει διμιλον Μουσῶν
πρὸς ἀνάκτησιν σοφίας καὶ μαθήσεων πασῶν.
Ος συγγράφει καὶ προτρέπει πρὸ τριάκοντα ἐτῶν
πολλοὺς ἔπαισε καὶ πείθει δὲς μὲ γλώσσας ἐκατόν.
Ἀγαστῶν δμοπατρίων ζῆλον πάντ' ἀναπτεροῦ,
καθεὶς Ἐλληνομονσεῖον μέγιστον ἔκει θωρεῖ².

1. «Ἡθικὴ Φαντασία», ἐνθ' ἀνωτ., σ. 23.

2. «Ἡθικὴ Φαντασία», ἐνθ' ἀνωτ., σ. 14.

“Αλλωστε δι στιχουργὸς εἰς τὸν Ἀδαμ, Κοραῆν στηρίζεται, ἵνα ὑπομνήσῃ παράδειγμα συγχρόνου του κληρικοῦ συμβαλόντος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του.

‘Ο Χῖος σοφὸς γράφει εἰς τὰ Προλεγόμενα τῆς Βολισσίας ἐκδόσεως τοῦ Ὁμήρου: «Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀρχιερατεύετο ἡ πατρὶς μου ἀπὸ τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν λοχιερέα Νικόδημον, »Ἀνδριον τὴν πατρίδα καὶ ἀνδρεῖον τὴν ψυχήν. Ὁ καλὸς οὗτος ἀρχιερεὺς ἦτο στολισμένος μὲ παιδείαν, δχὶ δμῶς ἀνάλογον μὲ τὸν ὄποιον ἔχει ἔρωτα παιδείας αφοδόσν· ἀπεράσισε λοιπὸν νὰ ὁφελήσῃ καὶ ἔαυτὸν καὶ τοὺς ἐπαρχιώτας του καὶ μὲ δαπάνην τοῦ κοιτοῦ καὶ ἴδικήν του ἀνώρθωσε τὸ κατακρηματισμένον σχολεῖον. Ἐξεύρεις τί ἔκαμψεν δι καλὸς οὗτος ποιμὴν, διὰ νὰ ἐμψυχώῃ τοὺς οἰκοδομοῦντας ἐπαρχιώτας του; »Ἐργάπτε τὴν μηλωτήν, ἔξωντο τὴν ποδίαν καὶ μὲ τὴν βαρεῖαν, μὲ τὸν λοστόν, τὴν σφίρην κ.τ.λ. ἔργανεν δι ίδιος πέτρας καὶ ἔβοιθει τοὺς ὑπουργούς νὰ τὰς φέρουν εἰς τὸ κτήματον. Τελειωθείσης τῆς οἰκοδομῆς ἔφερεν εἰς τὸ σχολεῖον δύο διδασκάλους, τὸν μὲν Κελον, τὸν δὲ Ηάριον...¹».

Καὶ δι ἀνώνυμος στιχουργὸς ἐπισημαίνει (στίχοι 7 κ.ἐξ. τῆς πέμπτης ἐνέτητος):

*Kai Νικόδημος δ Klaς καὶ Θαρμίων δ ποιμὴν
κοπιᾶ εἰς βαθὺ γῆρας καὶ σινάγει συνδρομήν.
Συνιστᾶ δέον σχολεῖα εἰς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ.*

*Ω! Πατρίδος λαμπροῦ ζήλου καὶ Ποιμένος ἐκλεκτοῦ!
Νῦ εἰσάξεις δέον τῆσους τὴν εὐμάθειαν ποθῶν,
ὡς μητέρα[ν] εὐσεβείας καὶ κοσμήτριαν ἡθῶν,
περιέρχεται τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος σταθερῶς
συνδρομήν ζητῶν, κηρύζεται θεῖον ἔργον ιερῶς.*

[.....]

*Ἐθεομάνθη ὑπὸ ζήλου δι πατέρος ψυχή,
Μοῦσα Κοραῖων λόγων, τὴν ἀριστήν διδαχή².*

(Πρόκειται περὶ τοῦ Ἐπισκόπου Κέας καὶ Κύθνου Νικοδήμου Ρούσσου: 1797-1842)³.

1. Ὁμήρου, ‘Ιλιάδος Ραψῳδία Γ’, μετ’ ἔτηγήσεων παλαιῶν καὶ νέων. Ἐκδοτική Βολισσία, ἐν Παρισίοις [...], μωιή’, σ. α’-ιβ’.

2. «ΗΘΙΚΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ», ένθ’ ἀνωτ., σ. 13.

3. Ιδ. Β α σ. ‘Α τέση, ‘Ο Ἐπίσκοπος Κέας καὶ Κύθνου Νικόδημος Ρούσσου (1797 - 1842), «Εκκλησία» ΚΣ’, 1949, σ. 67-68, 129 - 130, 140-141, 156-157, 211-213.

Πρέπει πάντως νὰ προστεθῇ δὲ κατὰ τὴν προβολὴν κληρικῶν συμβαλλόντων εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς παιδείας ἔξαρτεται ὁ πρώην Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριλλος Σ'¹, ὁ ἐνισχύσας τὸν Δωρόθεον Πρώτον² εἰς μεταρρύθμισιν τῆς παλαιᾶς Σχολῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐνθα καὶ διέμενε μέχτα τὸ 1819 (Στίχοι 3-6 τῆς πέμπτης ἑνότητος):

Οἰκουμένης Πατριάρχης Κύριλλος δ σεβαστός,
δς Ἀδριανοῦ ἐν πόλει Ἱερὸς ἄρχοντος,
ἐνθα φάτα εὐσεβείας καὶ μαθήσεων πασῶν,
καθιστᾶ λαμπρὸν σχολεῖον, καταγάγον Μουσῶν³.

Ἡ ἔξαρσις ἐν τῇ «Ἡθικῇ Φαντασίᾳ» τῆς προγονικῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς ἐντάσσεται ἀπολύτως εἰς τὸ ἰδεολογικὸν κλῖμα τῆς ἐποχῆς, καθ' ἥν καλλιεργεῖται ἡ συνέχεια τῆς παραδόσεως, ἡ σύζευξις τοῦ ἀρχαίου πρὸς τὸν νεώτερον κόσμον. Πρέπει δημος νὰ παρατηρηθῇ δὲ τὸ διαφαίνεται ἐν τῷ κειμένῳ καὶ ἀνεξαρτησίᾳ ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς παραδόσεως (στοιχεῖον ἀποκαλυπτικὸν τῆς ὀγωγῆς καὶ παιδείας τοῦ στιχουργοῦ), ἕστω καὶ ἀν ἀποδοκιμάζωνται ἐνίστε ἐμμέσως ἐπίμεμπτοι δραστηριότητες κληρικῶν, πάντως μὴ κατονομαζομένων. Αἱ κεκαλυμμέναι ἀναφοραὶ εἰς θλιβερὰ παραδείγματα τοῦ παρελθόντος ἀντισταθμίζονται διὰ τῆς μνείας συγχρόνων εὐγενῶν τάσεων εἰς τὸν πνευματικόν, μάλιστα δ' εἰς τὸν παιδευτικὸν τομέα. Εἶναι διαφανῆ τὸ πάθος πρὸς καλλιέργειαν τῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλλειψις ἐμπαθείας κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς καταστάσεως ἢ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ὅλου θέματος. «Ο στιχουργὸς παρίσταται λίαν ἐγκρατῆς εἰς τὰς ἐκφράσεις του.

Τὸ κείμενον στερεῖται βεβαίως λογοτεχνικῆς δέξιας παρουσιάζει δημος ἴκανὸν γραμματολογικὸν ἐνδιαφέρον καὶ προστίθεται εἰς τὰ ἔργα (ἐμμετρα ἢ πεζά), δσα ἀπέρρευσαν ἐκ τοῦ διαχύτου πνεύματος τοῦ Διαφωτισμοῦ⁴ ἀνὰ τὸν ἑλληνικὸν χῶρον, δπου κυρίως προεβλήθη διὰ τῶν θεωρητικῶν ἀπόψεων τοῦ Ἀδαμ. Κοραῆ.

1. 'Ι8. Μητροπ. Σάρδεων καὶ Πισιδίας Γερμανοῦ, Συμβολὴ εἰς τοὺς Πατριαρχικοὺς καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ 'Αλώσεως καὶ ἔχει. Μέρος Β' (1702-1936), ἐν ΚΠόλει 1938, σ. 156-160. Γ. Λαμπουσιάδος, Περὶ Κυρίλλου τοῦ Σ', «Θρακικά» 29, 1944, σ. 71-104.

2. 'Ι8. Κ. Αμάντου, 'Ο Ἐνομάρτυς Δωρόθεος Πρώτος, «Ἐλληνικά» IA', 1939, σ. 239-248.

3. «Ἡθικὴ Φαντασία», ἐνθ' ἀνετ., σ. 13.

4. 'Ἐν τῷ κειμένῳ γίνεται μνεία κατ' ἐπανάληψιν τῶν «περιεπισμένων ἀθηνῶν» καὶ τῶν «φάστων», τὰ ὅποῖα πρέπει νὰ διαδοθοῦν.

Η αφίερωσις τής συλλογῆς εἰς τὸν Wilhelm Trawgott Krug (1770-1842)¹, τὸν φιλέλληνα Γερμανὸν φιλόσοφον τῆς Λειψίας, ὁ ὅποιος ἀποδεχθεὶς πρόσκλησιν τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν ἔξεφώνησε, τὸ Πάσχα τοῦ 1821, βαρυσήμαντον λόγον σχόντα εὑρυτάτην ἐν Γερμανίᾳ ἀπήχησιν («Griechenlands Wiedergeburt ein Osterprogramm zum Auferstehungsfest»)², ἄγει εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ποιητοῦ τῆς «Ἡθικῆς Φαντασίας» μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν, τῶν φοιτώντων παρ' αὐτῷ.

Ἄς παρατηρηθῇ δὲ ὅτι ὁ W. T. Krug δὲν ἐγκωμιάζεται μόνον διὰ τοῦ προτασσομένου ἀρχαιογλώσσου ἐπιγράμματος (βπερ θὰ ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὅτι προσετέθη κατὰ τὸν χρόνον ἑκτυπώσεως τοῦ ἔργου)³, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν στίχων 33 κ.ξ.⁴ τῆς ἑνάτης ἑνότητος, ἐνθα διατυποῦνται ἐνύχια πρὸς αὐτὸν ἐκ μέρους τῶν νέων Ἑλλήνων (εἰς 15-συλλαβους ὅμοιοι καταλήκτους, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀρχαίαν γλῶσσαν)⁵, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 1819. Ἀλλωστε ὁ Γερμανὸς καντιανὸς φιλόσοφος ἦτο γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι ἥδη ἀπὸ τοῦ 1811, ὅποτε ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος» ἀναφέρεται ἡ ἔκδοσις τοῦ «Συστήματος τῆς θεωρητικῆς Φιλοσοφίας»⁶ αὐτοῦ.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1820 ἐν ἐπιστολῇ τοῦ K. Κούμα («Ἐκ Biéryνης, τὴν Δ' Ἰανουαρίου 1820») «πρὸς Στέρανον Οἰκονόμον ἱατρὸν εἰς Σμύρνην»⁷ ἀναγράφονται «δμογενεῖς» σπουδάζοντες ἐν Γοτίγγη, «οἱ μὲν σκοπὸν ἔχοντες τὴν μάθησιν τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, οἱ δὲ προετοιμαζόμενοι εἰς τὸ ἔρδοξον ἐπάγγελμα τοῦ νὰ διδάξωσι τὴν Ἑλλάδα», καὶ μνημονεύονται ἐξ αὐτῶν ὡς προερχόμενοι ἐκ τοῦ «Γυμνασίου» Σμύρνης οἱ Γ. Ἰωαννίδης, Φ. Μαῦρος, καὶ Δ. Ἀποστολίδης, προσέτι δὲ οἱ Θ. Φαρμακίδης, K. Ἀσώπιος, K. Λιβέριος, Γ. Ψύλλας καὶ Ἀλ.

1. Ιδ. «Allgemeine Deutsche Biographie» 17, 1883, σ. 220 ἔξ. Io. Irmacher, Der Philhellenismus in Preussen als Forschungsanliegen, Berlin 1966, σ. 15 ἔπ.

2. Περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀν. Πολυζωτὸν νεοελληνικῆς μεταφράσεως τοῦ κειμένου, Ιδ. P. Ἀργυρόποντος, «Ο W. T. Krug καὶ εἰς Ἑλλήνες. (Ἡ Ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ «Griechenlands Wiedergeburt»), «Ο Ἐφανιστής» 10, 1973, σ. 267-273 (μετὰ βιβλιογραφίας).

3. «Ἡθικὴ Φαντασία», ἐνθ' ἀνωτ., σ. 2.

4. «Ἡθικὴ Φαντασία», ἐνθ' ἀνωτ., σ. 22-23.

5. «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος» Α', 1811, σ. 165. (Πρεβλ. καὶ Η', 1818, σ. 413, 417, 490, 678-Θ', 1819, σ. 202, 377, 378, 626-Γ', 1820, σ. 22, 88, 570, 708 κ.ξ.).

6. «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος» Γ', 1820, σ. 88 κ.ξ.

7. «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος» Γ', 1820, σ. 90.

Γλαράκης¹. «Ἄς προστεθοῦν ἀκόμη, γνωστοὶ ἔξι ὄλλων πηγῶν, οἱ Πέτρ. Βλαστός, Στ. Βλαστός, Θ. Μανούσης, Γ. Πίνιατέλλης, Ἀν. Πολυζωτῆς καὶ Ἀλ. Σκυλίτσης².

Εἰς τίνα ἔξι αὐτῶν ἐνδέχεται νὰ ἀποδοθῇ ἡ σύνταξις τῆς «Ἡθικῆς Φαντασίας»³ δὲν εἶναι εύχερες νὰ δρισθῇ μετὰ βεβαιώτητος.

Πρέπει ἐν τούτοις νὰ ἐπισημανθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνωνύμου στιχουργοῦ ἔξαρσις τῆς συμβολῆς εἰς τὴν γενικωτέραν διάδοσιν τῆς παιδείας τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου Σμύρνης (περὶ τῆς ἀναστολῆς ἐργασιῶν τοῦ ὅποιου ἐκφράζεται μὲν λύπη, ὅλλα καὶ ἐλπῖς ἐπαναλειτουργίας) καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Κυδωνιῶν. (Στίχοι 41-52 τῆς πέμπτης ἐνότητος):

Λαμπρᾶς Σμύρνης τὸ σχολεῖον, φεῦ, ἀργεῖ, οὐκ οἴδα πῶς,
ἐκ δὲ λαμπραν αἱ Μοῦσαι καὶ ἐκεῖ πανευπρεπῶς.

Τὰ καλὰ Ἐρις ἐκτόπει, φέρει συμφορὰς πολλάς,
Ἀθηνᾶ δ' αὐτὴν νικήσει, εἶναι εὔελπις Ἑλλάς.

Φιλομούσων Κυδωνίων γενναιώτης σταθερὰ
νίκησε δεινὰ παντοῖα τῆς σχολῆς τον ἰσχυρά,
ἔνθα στέλεχοι Ἑλλήνων πίνουν νάματα σχολῆς,
ἴνα γίνουσι Πατρίδος ἐν καιρῷ ἐπαφελεῖς.

Φροντὶς δ' εὐσεβῶν Ποιμένων σὺν γενιάίοις Προεστοῖς
εὐσεβῶς φύτων συσταίνοντι Ἐλικῶνα παρ' αὐτοῖς,
οἵτινες πρὸς θεῶν ζῆλον ἔδειξαν ἀρχὰς καλάς,
συνεργοῦν τὰ φανῆ πάλιν λαμπρά, ἐγδοξος Ἑλλάς⁴.

1. «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος» Γ', 1820, σ. 90-91.

2. Ιδ. καὶ C. I k e n, Leucothea [...], Leipzig 1825, τόμ. I, σ. 202. (Πρβλ. καὶ E. Z i e b a r t h), Griechische Studenten auf deutschen Hochschulen 1817-1821, «Hellas-Jahrbuch» III, 1936, σ. 40-43).

3. 'Τὸ τὸν αὐτὸν τίτλον «Ἡθικὴ Φαντασία» κατεχωρίσθη ἐν περ. «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος» (Γ', 1820, σ. 458-460) πόλημα πΦιλερήμου τινὸς διδασκάλου τῇ ιε' 'Απρίλιον, αὐτὸν δὲ τῷ κατὰ Βλαζίαν Πλοεστίῳ. Πρόκειται περὶ στιχουργήματος τοῦ Πολ. Κοντοῦ περιληφθέντος ἐν τῇ συλλογῇ αὐτοῦ «Ἡθικαὶ Φαντασίαι τοῦ ἐν Ιερεῖσιν ἐλλογίμου Διδασκάλου κυρίου Πολυζώη Κοντοῦ, ἐπὶ τῆς κατὰ Πλοεστίου διατριβῆς αὐτοῦ [...]». 'Ἐκ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ νεοσυστάτου Τυπογραφείου 1820» (σ. 7 κ.ἔξ. [29 κ.ἔξ.]). Περὶ τῆς συλλογῆς ταύτης ίδ. καὶ Φ. 'Η λιασ. 'Ελληνικὴ Βιβλιογραφία 1800 - 1863. Προσθήκαι καὶ Συμπληρώσεις, «Ο. 'Ερωντής» 13, 1977, σ. 96. Περὶ τοῦ Πολ. Κοντοῦ, ίδ. Γλυκ. Πρωτοπαπᾶ - Μπουνι-μπουνιλίδου. Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας [...], 'Αθήναι-Ιωαννίναι 1973, σ. 14', 300-301 (μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας).

4. «Ἡθικὴ Φαντασία», ένθ' ἀνωτ., σ. 14.

Τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἐπιτρέπει τοὺς τῶν περιορισμὸν ἀναζητήσεων τοῦ στιχουργοῦ μεταξὺ τῶν σπουδαστῶν τῆς Γοτίγγης, τῶν προερχομένων ἐκ Σμύρνης, περὶ τῶν ὅποιων ἐγένετο καὶ ἰδιαίτερος λόγος ὑπὸ τοῦ Κ. Κούμα¹.

Εἰς τὴν τελευταῖαν περίπτωσιν ἐλκυστικὴ εἶναι ἡ ἀποφίε δτὶ ἡ «Ἡθικὴ Φαντασία» διεἰλεπόντα «ὑποδιδάσκαλον» ἐν τῷ Φιλολογικῷ Γυμνασίῳ κατὰ τὸ 1814². Οὗτος ἀπαντᾷ ἐν Βιέννη τὸν 'Ιούλιον ἡ Λύγουστον τοῦ 1819³, ὑπῆρξε συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος»⁴ καὶ ἀπὸ τοῦ Φιλονοκάρου τοῦ 1819 εὑρίσκετο ἐν Γοτίγγη⁵. Ἡ καταγωγὴ, αἱ σπουδαὶ καὶ ὁ πνευματικὸς κύκλος, εἰς τὸν ὅποῖον ἀνήκειν, ἐρμηνεύουν τὴν γνῶσιν τῶν ἔργων τοῦ 'Αδ. Κοραῆ, τὴν ἐκφρασιν θαυμασμοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἀπόφεων του περὶ τῆς ἀναγκαιότητος διαδόσεως τῆς παιδείας εἰς τὸν Ἑλληνικὸν χώρον. Ἡ μετέπειτα δρᾶσις τοῦ Γ. 'Ιωαννίδου, καθηγητοῦ βραδύτερον (1824-1827) ἐν τῇ 'Ιονίᾳ 'Ακαδημίᾳ εἶναι γνωστή.

Θὰ προσθέσω ἐνταῦθα παρατηρήσεις τινὰς σχετικὰς πρὸς τὸ φευδώνυμον «Φοιβαπόλλων», ὅπερ εἶχεν ἀποδοθῆ εἰς τὸν Γ. 'Ιωαννίδην, ἀλλὰ προσγράφεται γῦν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Παναγιώτην: Εἰς κείμενον τοῦ Μισοκλέπου Φιλοδικαίου⁶, ἀναφερόμενον εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἀθηνᾶ» σχολιάζεται ἡ «Διατριβὴ τοῦ κυρίου 'Ιωαννίδου Σμυρναίου [ἄνευ κυρίου δινόματος] (τοῦ καὶ Φοιβαπόλλωνος) περὶ τῶν Διαφορῶν καὶ Σειρῶν». δ Κ. Οἰκονόμος, διατελέσας καὶ διδάσκαλος τοῦ Γ. 'Ιωαν-

1. 'Ιδ. ἀνωτ., σ. 149, σημ. 6.

2. 'Ιδ. Ρ. 'Αργυροπόνλου, Παναγιώτης Φοιβαπόλλων καὶ Φοιβαπόλλων δὲ Σμύρνης, «Ο 'Ερωντῆς» Σ', 1968, σ. 43-53. Τῇς αὐτῇ, Οἱ ἀδελφοὶ Παναγιώτης καὶ Γεώργιος 'Ιωαννίδη, «Ο 'Ερωντῆς» ΙΙ', 1976, σ. 61-77. (Διὰ τοῦ δευτέρου δημοσιεύματος ἀναφένεται οὐσιαστικῶς τὸ πρῶτον).

3. 'Ιδ. Κ. Οἰκονόμος, Τὰ σφέδμενα φιλολογικὰ συγγράμματα [...], τόμ. Α', 'Αθήνηστ 1871, σ. 58.

4. 'Ιδ. Σπαθῆ - Κυρ. 'Ελαιώνος, Κρίσις τῆς 'Επιστολῆς τοῦ Γ. Μάτζου [...], «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος» Θ', 1819, σ. 639 (καίτοι δὲν ἀναγράφεται ρητῶς τὸ δινόμα τοῦ Γ. 'Ιωαννίδου).

5. Φυσικαὶ 'Επιστῆμαι. Ζωολογία. Μεταφρασθεῖσα περὶ Γ. 'Ιωαννίδου, Σμυρναίου [...], «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος» Θ', 1819, σ. 361-377.

6. Γ. Ψόλλα, 'Απομνημονεύματα τοῦ βίου μου [...], «Ἐκδοσίαι καὶ Σημειώσεις 'Ελ. Γ. Πρεβελάκη, 'Αθῆναι 1974, σ. 38.

7. Μισοκλέπου Φιλοδικαίου, [Ἐπιστολιμαῖα Διατριβὴ] «'Ἐκ Παρισίων, τῇ 18 Μαρτίου 1819», «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος» 1819, σ. 389.

νίδου ἐν Σμύρνῃ, εἰς «Σημειώσεις» ἐπιτασσομένας τῆς «Ἐκθέσεως τῶν μαθημάτων [...] 1814 [...]» προσάπτει τὸ ψευδώνυμον «Φοιβαπόλλων» εἰς τὸν Γ. Ἰωαννίδην (ἢ «Ο Γ. Ἰωαννίδης ὁ καὶ Φοιβαπόλλων»)· καὶ δὲ C. Iken² ἀποδίδει κατηγορηματικῶς εἰς αὐτὸν τὸ ἐν λόγῳ ψευδώνυμον, ὃποδὲ τὸ ὄποιον καὶ παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν γνωστὸς δὲ Σμυρναῖος λόγιος.

Τὸ δνομα «Φοιβαπόλλων» ἔχρησιμοποίησε δις δὲ Ἐλέξ. Σοῦτσος (ἀντιστοίχως ἐν τῇ ἐμμέτρῳ κωμῳδίᾳ «Ο "Ἄσωτος» [Πρᾶξ. Α', σκην. ζ', γ']³ καὶ ἐν τῷ «κωμικοτραγικῷ ἴστορήματι» αὐτοῦ «Ο Ἐξόριστος τοῦ 1831»⁴), ἵνα κατακεραυνώσῃ τὸν τύπον στιχουργοῦ, δὲ ὅποιος «ἀντὶ νὰ φθάσῃ ὡς ἥλπιζε, μὲ τὸν Πήγασον του εἰς τὸν Ναὸν τῆς Μνημοσύνης, εἶχε καταντῆσει πεζὸς καὶ ἀνυπόδητος»⁵.

Φρονῶ δμως δτι εἶναι παρακεινδυνευμένη ἡ ἐκδοχὴ δτι δὲ Ἐλέξ. Σοῦτσος ὑπαινίσσεται τὸν Γ. Ἰωαννίδην (ὧς «Φοιβαπόλλωνα») καὶ εἰς ἓν ἀκόμη περίπτωσιν ἀποδειχθῆ δτι εἰς τοῦτον ἀνήκει ἡ πατρότης τῆς συλλογῆς «Ἡθικὴ Φαντασία».

ΦΑΙΔΩΝ Κ. ΜΠΟΥΓΜΠΟΥΛΙΔΗΣ

1. K. Οἰκονόδομος, Τὰ σφέζομενα φιλολογικὰ συγγράμματα, ένθ' ἀνωτ., σ. 407.

2. C. Iken, Leucothea [...], ένθ' ἀνωτ., τόμ. II, σ. 197.

3. Ἐλέξ. Σοῦτσος, Ο "Ἄσωτος. Κωμῳδία εἰς πέντε πράξεις. Ἐκδοσις δευτέρα, ἐν Ἀθήναις [...] 1865, σ. 28-31.

4. Ἐλέξ. Σοῦτσος. Ο Ἐξόριστος τοῦ 1831 [...]. Ἐκδοσις δευτέρα [...] 1876, σ. 156-160.

5. Ἐλέξ. Σοῦτσος, Ο Ἐξόριστος τοῦ 1831, ένθ' ἀνωτ., σ. 156.